

Дејан Орлић
Институт друштвених наука
Београд

UDK: 327:321.022
Оригиналан научни рад
Примљен: 24.12.2010.

СРБИЈА И ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ – ДУГ ПРОЦЕС СТАБИЛИЗАЦИЈЕ И ПРИЛАГОЂАВАЊА¹

У овом чланку аутор описује и анализира европске интеграције Србије у последњих десет година. Аутор прво представља сам оквир и фазе Процеса стабилизације и придруживања које морају да пређу и сви остали кандидати за придруживање Европској унији. По том анализира досијешну Србије у поменутом Процесу кроз његове најважније инструменте, као што су: Споразум о стабилизацији и придруживању, трипартићним финансијским фондовима, Европско партнерство и регионална сарадња. Посебан нагласак је стављен на анализу специфичних преграда Србије на путу европских интеграција. Та три проблема су: српско-црногорски однос унутар заједничке федерације/државне уније (СРЈ/СЦГ), (не)сарадња са Хашким судом и проблеми Србије по питању статуса Косова

Кључне речи: Србија, европске интеграције, Споразум о стабилизацији и придруживању, Косово, Хашки суд.

Уводна разматрања

Тематика европских интеграција Србије актуелна је већ читаву деценију. И како се чини биће актуелна и у наредном периоду. Нарочито ако се гледа из перспективе Србије. Било да ће се Србија једног дана приближити Европској унији и приступити јој у неком догледном тренутку у будућности, било да ће остати изван тог „клуба“, али у њеном суседству.

Текст који следи бавиће се прегледом догађаја који се дешавају и који су се дешавали током европских интеграција Србије, у првој деценији XXI века. Деценији у којој је Србија прокламовала свој пут „приближавања“ ЕУ, али на којем се није много напредовало. Деценији која је протекла у константним процесима друштвене и економске реформе и стабилизације, те прилагођавања стандардима и вредностима Европске уније. Многе, захтеване, промене и условљавања нису доприносиле лакшем путу Србије ка ЕУ, већ су је додатно компликовале и одуговлачиле.

¹ Чланак представља резултат рада на пројекту 149020 који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

Текст започињемо информацијом да је Савет министара ЕУ, 25. октобра 2010, затражио од Европске комисије да започне израду мишљења о захтеву Србије за стицање статуса кандидата за чланство у ЕУ. Непуних месец дана касније, комесар Европске уније за проширење и политику суседства Штефан Филе уручио је властима Србије „Упитник“ који садржи 2.483 питања и потпитања, разврстаних у шест анекса и 33 поглавља.² Рок за слање одговора је 1. фебруар 2011. године и утврђен је од стране Европске комисије на основу процене административних способности Србије, али и процене да се Србија спремала користећи албански и црногорски Упитник. Уколико процес одговарања на питања и додатног пропитивања не буде имао непредвиђен ток те не буде било проблема са доношењем одлуке у Бриселу, Србија би могла да добије статус кандидата за чланство у Европској унији крајем 2011. године.

Чињеница је да се Србија, тренутно, налази на највишем степену евроинтеграција, али стоји питање да ли је то могло да се деси и много раније. Одговор би највероватније био потврдан да Србија нема врло деликатан однос са Европском унијом првенствено због своје прошлости – саткане од специфичних проблема. Стога би за односе Србије и ЕУ могло да се каже да су стално осцилујући („стани-крени“ приступ) и да у себи носе висок ниво политизације кључних проблема, који нису саставни део редовне процедуре европских интеграција.

Одмах можемо да издвојимо проблеме који непосредно доприносе осцилирању односа Србије и ЕУ, те чија висока политизација свакако отежава нормалан пут придруживања Србије Европској унији. Међу те специфичне проблеме, који су кроз последњих десет година неспорно доприносили српском „стани-крени“ обрасцу, спадају – побројани од најмање до највише проблематичног питања:

- српско-црногорски однос унутар СР Југославије/Србије и Црне Горе,
- сарадња са Међународним судом за ратне злочине почињене на подручју бивше Југославије у Хагу (у даљем тексту – Хашки суд),
- питање Косова и Метохије.

Наравно, ово су само они кључни проблеми који су отежавали и који и даље отажавају српску позицију наспрам ЕУ и евроинтеграција. Оно што никако не сме да се изостави, а део је редовног, и веома дугог, процеса интеграција ка Европској унији јесте *Процес стабилизације и придруживања* (ПСП) – процес који свака држава потенцијални кандидат и кандидат³ мора да прође како

² Упитником, није обухваћено Косово, али постоји низ питања која се тичу сарадње Београда и Приштине. У Упитнику се питање Косова третира на „статусно неутралан начин“.

³ У наставку текста термине потенцијални кандидат и кандидат ћемо писати као (прет)кандидат.

би се кроз унутрашње реформе стабилизовала и како би једног дана била у могућности да се придружи ЕУ. О Процесу стабилизације и придруживања можемо говорити и као о проблему Србије, али разлика у односу на претходно побројане проблеме ја та што се са овим „проблемом“ (ПСП) суочавају и све остале државе Западног Балкана. И представљају редовну „проблематику“ које кандидати са ових простора морају да реше пре уласка у Европску унију.

1. Процес стабилизације и придруживања

Процес стабилизације и придруживања (ПСП – Stability and Association Process) успостављен је од стране Европске уније маја 1999. године, током сукоба на Косову и НАТО интервенције против СР Југославије. Сврха успостављања ПСП је да пружи политичку, економску и сваку другу помоћ државама Западног Балкана⁴ како би се унапредили међусобни односи, обезбедила њихова стабилност и успоставиле ближе везе са Европском унијом које би довеле до придруживања са њом. Процес је, с једне стране, постао оквир по коме ће ЕУ да спроводи политике према државама Западног Балкана, а с друге стране, постао је обавезан пут којим државе из региона морају да корачају како би досегле чланство у Европску унију.

На путу ПСП-а држава кандидат испуњава прецизно утврђене критеријуме, подвргнута је ригорозној контроли, али има и бројне инструменте ЕУ које су јој стављене на располагање како би са успехом пребродиле све „степенице“ Процеса. Јер испуњење једне степенице води ка другој и тако све до самог учлањења у ЕУ. Ако би радили пресек о којим је то нивоима реч – онда би се ПСП могао поделити у 2 нивоа са одређеним бројем поднивоа. Први ниво који једна држава мора да пређе јесте ниво *придруживања* – у коме се појединачна држава налази у улози преткандидата која тек настоји да дође до свог првог уговорног односа са ЕУ којим би се квалификовала за следећи ниво. Други ниво јесте *присјуживања* – где држава добија статус кандидата да би на самом крају, дугогодишњег, процеса приступила Европској унији.

Придруживање започиње кроз одржавање састанака стручних и техничких група између представника државе чланице и Европске комисије. Овим састанцима се разматрају текући општедруштвени и секторски реформски процеси и њихова усаглашеност са европским критеријумима, те се врши даље усмеравање реформских процеса у држави.⁵

⁴ Међу државе Западног Балкана спадају: Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Србија, Хрватска, Црна Гора.

⁵ У оквиру преговора Србије (у почетку СРЈ/СЦГ) и ЕУ (односно Европске комисије) одржавани су прво заједнички састанци „Консултативних радних група“, који су замењени са „Унапређеним сталним дијалогом“.

Следећи степеник који држава преткандидат мора да пређе јесте израда „Студије о изводљивости“⁶. Овом Студијом Европска комисија испитује и процењује тренутне могућности државе како би биле спремне за преузимање свих обавеза из Споразума о стабилизацији и придруживању чије преговарање следи одмах после Студије.

Као што је речено, наредни ниво придруживања подразумева преговоре и закључење Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП – Stabilization and Association Agreement). Споразум представља први озбиљан корак економског повезивања државе преткандидата и Европске уније, тј. њим две стране потписнице успостављају прецизан уговорни однос. Суштину ССП чини економска проблематика и развијање економских односа двеју страна потписница. Основни предмет преговора јесте транзициони рок и темпо либерализације трговине индустријским и пољопривредним производима, као и процес хармонизације права државе преткандидата са правом ЕУ у областима везаним за функционисање слободног тржишта. (Мишчевић, 2009: 166) Поред ССП, државе потписују и Прелазни споразум који обухвата оне области из ССП које су у надлежности Европске уније. У тренутку када све државе чланице ЕУ ратификују ССП почиње његово целокупно дејство, а Прелазни споразум губи своје значење.

Након ратификације и ступања на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању држава преткандидат започиње нови циклус – циклус *приспућања* Европској унији.⁷ Први корак у процесу приступања представља упућивање захтева за пријем у Европску унију (кандидатура за чланство). Овај корак у неку руку треба да буде корак зрелости за државу преткандидата. Прецизан датум када држава може да се кандидује не постоји, али први термин када држава може да поднесе своју кандидатуру је могућ одмах после потписивања ССП. Стога остаје на преткандидату да сам процени које је то право време, али и да поседује аргументе са којима може да докаже како је спремна за даље изазове приступања који су пред њом.

После кандидовања следи оцењивање државе преткандидата и добијање статуса кандидата. Овом приликом се држава подносилац кандидатуре детаљно оцењује како би јој се одобрио статус кандидата. Европска унија, тачније

⁶ Пун назив Студије је „Саопштење Комисије о спремној Србије и Црне Горе за преговоре о Споразуму о стабилизацији и придруживању са Европском унијом“. <<http://kzpeu.seio.gov.rs/dokumenti/studija.pdf>>, 11.11.2009.

⁷ Са почетком процеса приступања ЕУ паралелно тече и примена ССП чије се реализација током договореног (предвиђеног) броја година све више интензивира и у потпуности остварује.

њена Европска комисија, шаље држави „Упитник“ са по неколико хиљада питања на основу кога ће бити се оценити стање будућег кандидата за приступање.

Добијање позитивне оцене ставља државу кандидата пред последњи, али најтежи и највиши, степен – преговарање и закључивање споразума о приступању у чланство ЕУ. Кандидат овај пут преговара на најсвеобухватнији и најшири могући начин са ЕУ о свим областима у којима Унија делује. Преговори су подељени у поглавља и док се сва не закључе држава кандидат неће бити у могућности да закључи споразум о чланству.⁸

Као што се да приметити Процес стабилизације и придруживања је веома дуг, прецизан и детаљан. Да би се овакав један свеобухватан Процес са успехом реализовао, неопходно је и да садржи инструменте који усмеравају и олакшавају пут државама (прет)кандидатима ка Европској унији. Овде бисмо издвојили три важна инструмента, уз већ поменути Споразум о стабилизацији и придруживању и његов пратећи Прелазни споразум, који помажу у трансформацији Србије и њеном прилагођавању за будућу мултилатералну сарадњу са другим државама у оквирима ЕУ.

Главни и важећи финансијски инструмент пружања помоћи државама (прет)кандидатима за период 2007-2013. године јесте Инструмент за претприступну помоћ (ИПП – Instrument for Pre-accession Assistance).⁹ Главни циљ стварања ИПП је да се према земљама (прет)кандидатима примењују јединствена и једноставнија финансијска правила усклађена са финансијским правилима која важе за чланице ЕУ, чиме се брже припремају за пуноправно чланство у ЕУ, односно олакшава им се будуће коришћење структурних и кохезионих фондова ЕУ. (Лазаревић, 2008: 86) Зависно у ком статусу се налази држава на располагању јој стоји пет компонената ИПП (преткандидатима прве две, а кандидатима и преостале три): помоћ транзицији и изградња институција; регионална и прекогранична сарадња; регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој. Уједно, ИПП припрема државе (прет)кандидате за сопствено програмирање и управљање фондовима ЕУ.

Наредни инструмент вредан помена јесте „Европско партнерство“. Овим инструментом интензивира се ПСП за сваку државу посебно. У Партнерствима су дефинисани краткорочни (1 до 2 године) и средњорочни (од 3 до 5 година) циљеви и приоритети спровођења реформи у различитим областима

⁸ У случају Хрватске реч је о 35 поглавља а процес преговарања је започео у октобру 2005. године.

⁹ Овај Инструмент заменио је претходне претприступне инструменте као што су: CARDS, Phare, SAPARD, ISPA који су одвојено покривали делове из пет компоненти ИПП-а.

које државе треба да задовоље. Испуњавање приоритета представља мерило успешности у спровођењу реформи сваке државе и обезбеђује гаранције за даљње добијање помоћи из финансијских фондова ЕУ.

Следећи инструмент ПСП би могао више да се сматра као циљ. Реч је о подстицању регионалне сарадње и развоју добросуседских односа. Један од најзначајнијих облика ове сарадње јесте успостављање слободне трговинске зоне. Сопствену прилику да се увежбавају за чланство у Европску унију државе из региона су добиле у Споразуму о слободној трговини у Централној Европи (ЦЕФТА). Децембра 2006 покренут је овај обновљени и реаранжиран Споразум у коме би државе потписнице требале да унапреде своје економске и трговинске односе, подстакну конкуренцију и привуку стране инвестиције. Али уједно и да успоставе те да одржавају добросуседске односе, нарочито када је реч о државама које су настале распадом СФР Југославије.

2. Србија и њен Процес стабилизације и придруживања

Ово поглавље посвећујемо Србији и њеном уделу у Процесу стабилизације и придруживања. У претходном поглављу то смо избегли понајвише због прегледности Процеса, те како би се у целини видео пут којим иду и све остале државе (прет)кандидати са Западног Балкана. Да се види како је реч о процесу који је стриктно одређен и да напредовање према утврђеним „корацима“ понајвише зависи од труда, рада и улагања самих (прет)кандидата.

Где се тренутно налази Србија у Процесу стабилизације и придруживања? Као што је речено на почетку поглавља о Србији, закључно са половином децембра 2010. године Србија се налази у предворју добијања статуса кандидата. Тачније Србија је у фази испуњавања „Упитника“ Европске комисије која би, према проценама и домаћих и страних стручњака те административних радника с обе стране, требала да се оконча за годину дана када би Србији био одобрен статус кандидата.

Како може да се оцени стање у коме се налази Србија? Од 2002. године Европска комисија редовно прати стање и процес евроинтеграција држава Западног Балкана и сваке године редовно саставља Извештај о напретку сваке појединачне земље како би га презентовала Европском савету и Европском парламенту. У Извештају се, по истој структури сваке године, оцењује стање у држави према утврђеним критеријумима из Копенхагена. Дакле, реч је о анализи стања у погледу политичких и економских критеријума за чланство, те доношење оцене способности државе о спровођењу европских стандарда, тј. о усклађивању државних законодавстава и политика са правним текovinама ЕУ (Динан, 2009: 155).

Последњи извештај о напретку Србије за 2010. годину обухватио је период од средине септембра 2009. године до прве половине октобра 2010. године.¹⁰ Напредак је мерен на основу донетих одлука, усвојеног законодавства и спроведених мера, те других информација и прилога Владе Републике Србије, држава чланица ЕУ, институција ЕУ и других које је Европска комисија сакупила и анализирао.

Извештај за 2010. годину је поприлично сличан претходним извештајима. На сва три поља констатује се напредак уз доста ограничења. Мада би можда било исправније рећи како у Србији ситуација стагнира јер се многи проблеми изнова понављају у Извештајима током година. Стога се Србији редовно, као и овај пут, препоручује да настави започете реформе у испуњавању политичких и економских критеријума, да уложи додатне напоре у њиховом спровођењу те да напредује у усклађивању законодавства с европским стандардима.¹¹

Српска евроинтеграција на унутрашњем плану има велик број изазова са којима мора да се ухвати у коштац. Издвојићемо неке важније, не нужно сврстане по приоритету. Реч је о борби против корупције и организованог капитала која је постала један од приоритета државе након оснивања Агенције за борбу против корупције. Затим, неопходна је реформа економије – између осталог решавање проблема приватизације, недовољне конкурентности домаћих фирми. Социјалне реформе у виду борбе против повећања незапослености и пораста сиромаштва. Прати је реформа судства како би се отклонила правна неизвесност у домаћем правосуђу, те реформа државне администрације како би се обезбедила њена стручност и ефикасност те смањено њен број. На дуже стазе ту је и повећање степена образованости становништва, али и примењивање нових стандарда по којима је регулисан живот, политика и економија у Европској унији. (Вучковић, 2010: 17-25)

Уколико Србија има намеру да добије статус кандидата до краја 2011. године онда ће решавање поменутих недостатака из Извештаја о напретку имати висок приоритет. Јер ће само кроз позитивну оцену наредног Извештаја (али и Упитника), али и захваљујући сопственим напорима, тај статус и добити.

¹⁰ Европска комисија (2010). Извештај о напретку Србије за 2010. годину. *SEC(2010)1330*, <http://www.seio.gov.rs/upload/documents/Izvestaji/izestaj_o_napretku_srbije_2010_sa_%20aneksom.pdf> 1.12.2010.

¹¹ Делегација Европске уније у Републици Србији (2010). Главни закључци Извештаја о напретку Србије за 2010. годину. <<http://www.europa.rs/code/navigate.php?Id=1502>> 6.12.2010.

Успех у добијању позитивних оцена биће могућ и кроз ефикасно спровођење и реализацију инструмената ЕУ – као што су Споразум о стабилизацији и придруживању, Европско партнерство, помоћ кроз ИПП фондове.

Што се тиче Србије и Споразума о стабилизацији и придруживању ситуација је следећа. Потпис на ССП и Прелазни споразум Србија је ставила још априла 2008. године. Услед незадовољства појединих држава чланица ЕУ, а нарочито Холандије, са српским (не)испуњавањем обавеза према Хашком суду дошло је до одлагања реализације ССП и Прелазног споразума по њиховом потписивању. (Јелисавац, 2009: 26-45) Но, ипак, Србија се одлучила да једнострано започне са применом Прелазног споразума од 30. јануара 2009. године како би скратила време између почетка примене Прелазног споразума и добијања статуса кандидата. Овим споразумом предвиђено је да се у року од шест година (до 2014 г.) постепено смањују царине на робе, у договореним областима, које се увозе из ЕУ да би се након истека предвиђеног рока царине у потпуности укинуле. Тиме би се Србија у потпуности отворила своје тржиште ка Европској унији. Годину дана касније, фебруара 2010. године, Прелазни споразум је ступио на снагу у ЕУ и биће на снази све док га не замени Споразум о стабилизацији и придруживању. Од јуна 2010. године ССП је, након одлуке Савета министара, започео свој „пун“ ратификације у земљама чланицама ЕУ. Тренутно је ССП ратификован у 11 земаља.¹² Када ће остале државе да заврше са ратификацијом је веома неизвесно прогнозирати јер ће, како је и до сад било, понајвише тога зависити од сарадње Србије са Судом у Хагу.

Што се тиче Србије и финансијске помоћи из ИПП фондова ситуација је следећа. Србија користи средства из две компоненте ИПП: помоћи у транзицији и изградњи институција, те прекограничној сарадњи. Током 2010. године, према последњем Извештају о напретку, Србији је из ИПП програма додељено укупно 197,9 милиона евра. Суме нешто мање од 200 милиона евра биле су на располагању Србији и од 2007. године када је ИПП програм стартовао. У циљу ублажавања социјалних и економских последица актуелне економске кризе у Србији, али и пружања помоћи у спровођењу реформи ка чланству у ЕУ, у децембру 2009. године кроз ИПП, исплаћена је прва рата од 50 милиона евра за помоћ буџету Србије.

¹² По реду ратификације ССП: Шпанија, Малта, Бугарска, Италија, Естонија, Словачка, Словенија, Луксембург, Мађарска, Аустрија, Кипар. Подаци су преузети са интернет стране Кацеларије за европске интеграције Владе Републике Србије. <<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=465>> 20.12.2010

Европско партнерство Србије и ЕУ је до сад потписано три пута. Прво партнерство је потписано јуна 2004. године, и имало је још два ажурирања 2006. и 2008. године. Као што је речено раније, Европско партнерство утврђује краткорочне и средњорочне приоритете преткандидата током процеса придруживања Европској унији. Као и остале државе Западног Балкана, и Србија је на основу своја три Партнерства мењала и прилагођавала своје приоритете у области политике, економије и европских стандарда током претходних година у складу са напредовањем у евроинтеграцијама.

Што се тиче регионалне сарадња и добросуседских односа Србија је према подацима из Извештаја врло активна у регионалним иницијативама, попут ЦЕФТЕ где је током 2010. и председавала. Поред овога, Србија је активна и у Процесу сарадње у Југоисточној Европи и Савету за регионалну сарадњу. Ангажманом са ЕУ и осталим државама у региону Србија је потписала Споразум о енергетској заједници и Споразум о европском ваздушном простору.¹³ Највећи проблем, о коме ће тек бити речи, у оквиру регионалне сарадње тиче се српског проблема око Косова и његовог учешћа на различитим регионалним састанцима.

Дотичући се Косова и Метохије као великог проблема Србије у регионалној сарадњи прећи ћемо са, горе анализираног, стандардизованог пута српске евроинтеграције на његову специфичну проблематику коју друге државе Западног Балкана нису имале.

3. Србија и ирејреке на иуиу евроинтеграција

Србија је током десет година европских интеграција имала веома осцилирајући однос са ЕУ. Поред редовних обавеза из Процеса стабилизације и придруживања, Србија је имала неколико специфичних проблема (сметњи) који јој нису дозвољавали да у евроинтеграцијама напредује неким нормалнијим и предвидљивијим темпом попут неких њених суседа са Западног Балкана.

Проблеми који у великој мери отежавају (или су отежавали) динамику евроинтеграција, те компликују односе са ЕУ, али и са њеним државама чланицама су: српско-црногорски однос унутар заједничке федерације/државне уније (СРЈ/СЦГ), (не)сарадња са Хашким судом и проблеми Србије по питању статуса Косова и Метохије.

¹³ Србија је учествовала у техничким преговорима о Споразуму о транспортној заједници, чије је потписивање одложено због различитих позиција у погледу Косова. Своје учешће Србија је имала и у усвајању Дунавске стратегије која би требала да буде усвојена 2011. године на Међународни дан Дунава, 29. јуна.

3.1. Србија и Црна Гора

Из садашње перспективе српско-црногорски однос унутар заједничке државе свакако је најбезазленија сметња, ако ништа друго онда зато што се проблем разрешио проглашењем црногорске независности маја 2006. године. Но, док су ове две државе функционисале унутар СРЈ и СЦГ, њихов међусобни однос, уз уплитање ЕУ, свакако није могао тако олако да се окарактерише и увелико је отежавао европски пут Србије.

Међусобна разлика српског и црногорског руководства око унутрашњег устројства СРЈ покренуле су 2001. године процесе преговарања о новом облику заједничке државе. Како су обе стране имале поприлично супротне ставове (Павићевић, 2009: 12) у преговарање се ушлепа и Европска унија што је довело и до новог уставног аранжмана заједничке државе.¹⁴ Формиравши неку врсту уније, њене чланица, и Србија и Црна Гора, су морале понајпре да заврше интерну хармонизацију што је резултирало преговорима и закључењу Акционог плана хармонизације економских система. Значај овог Акционог плана огледао се у потреби да се СЦГ стабилизује изнутра како би могла да преговара са ЕУ о Студији изводљивости, односно о Споразуму о стабилизацији и придруживању.

Како до успешне реализације унутрашњег хармонизовања није долазило, у релаксацију проблема се још једном умешала ЕУ. Овај пут Унија је, јула 2004. године, предложила да се у случају СЦГ примени нови приступ назван „двоструки или паралелни колосек“. Овим приступом Европска унија је дозволила да Србија и Црна Гора, као државе чланице СЦГ, одвојено расправљају о економским питањима. Тако би у случају усвајања ССП постојали одвојени економски анекси за сваку државу, док би се јединствени текст Споразума односио на остала, првенствено политичка, питања.¹⁵

Питање је колико би овај двоструки колосек допринео успешном и брзом преговарању СЦГ са ЕУ. Јер би у преговоре око ССП било укључено чак пет страна. С једне стране, СЦГ би своје преговоре вршила кроз три преговарачка тима – државне заједнице и сваке појединачне државе чланице. С друге стране, и Унија би била подељена на два стране јер би прво ЕУ вршила преговоре са СЦГ, да би касније у процесу ратификације Споразума биле укључиле и државе чланице ЕУ. Са таквим комплексним преговарачким рас-

¹⁴ Уставна повеља Србије државне заједнице Србија и Црна Гора је потписана 14. марта 2002. године. Али тек је ступила на снагу 4. фебруара 2003. године када је усвојена у оба већа Скупштине СЦГ.

¹⁵ Области одбране, спољних послова, визног режима, азила и миграција, као и све институције Савета министара СЦГ.

поредом нико са сигурношћу не може да тврди како не би поново долазило до застоја у преговорима на некој од поменутих преговарачких страна. Овако се десило да је Црна Гора две године касније иступила из државне заједнице и, у неку руку, свима олакшала будуће преговоре око интеграција са ЕУ. Од тог тренутка, нестало је тензија око различитих питања унутар СЦГ. Тако су и Србија и Црна Гора, са сопственом судбином у рукама, од маја 2006. године кренуле у преговарање са ЕУ са позиције један на један, колико год он био асиметричан по величини и моћ.

3.2. (Не)сарадња са Хашким судом

Сарадњу или несарадњу (зависно од угла гледања) са Међународним судом за ратне злочине почињене на подручју бивше Југославије у Хагу можемо означити као део предисторије Србије у односима са ЕУ. Потреба за сарадњом са овим Судом датира још из прве половине 90-их година прошлог века, из времена ратова на територији СФР Југославије. И још увек није завршена.

Тренутно Србија Хашком суду „дугује“ испоручење Ратка Младић и Горана Хаџића како би била оцењена као подобна демократска држава и како би јој се отворила даљња врата евроинтеграција. Сарадња са Хашким судом је до сад небројено пута повезивана са даљим корацима Србије у ПСП, било кроз Студију о изводљивости, ССП или друге документе и извештаје.

Последњи пут обавеза сарадње Србије са Хашким судом је захтевана на састанку Савета министара спољних послова ЕУ 25. октобра 2010. године. Тада је у Закључцима о Србији речено да ће *сваки следећи корак* у европским интеграцијама Србије бити предузет тек онда када Савет министара буде једногласно закључио да постоји *јуна сарадња* Србије с Хашким трибуналом.¹⁶ Иако се „навикла“ на обавезност сарадње са Хашким судом, овај пут Србији неће бити само довољно да одради техничке ствари у преговорима са ЕУ, већ ће одлучујућу улогу имати политичка одлука о томе да ли Србија испуњава ову обавезу. Иако су Закључци Савета министара донети једногласно, јасно је да се унутар ЕУ крије велико незадовољство, поготово Холандије, што Србија не испуњава обавезе према Хагу. Стога ће Србија морати да утроши доста међународног ангажовања како би смекшала и преокренула ставове незадовољних земаља да у будућности не спутавају српске интегра-

¹⁶ Council of the EU (2010). Conclusions on Serbia. <http://www.seio.gov.rs/upload/documents/Vesti/gac_%20Cconclusions_%20serbian_%20membership_%20application.pdf> 09.12.2010.

цијске токове. Наравно, једини валидни доказ биће хватање и испоручивање Хагу поменуते двојке.

Тако да проблем српске (не)сарадње са Хагом остаје и даље њен нај-дуготрајнији проблем који Србија има са Европском унијом и за који се не зна када ће да буде скинут с дневног реда. Своју превртљиву ћуд хашко питање показало је више пута током протеклих 20 година. Током претходних година више пута је од српске стране тражено испоручивање осумњичених а када би они били изручени тражене су нове „жртве“.¹⁷ Чини се да је та превртљива ћуд, бар како се чини, према последњем Закључку ЕУ о Србији постала врло јасна и врло конкретна тако што је списак услова спао на два појединца.

Можда је сада ред да Србија коначно испуни ова два услова како би себи ослободила руке, на жалост, због једног много тежег и осетљивијег проблема – Косова. Коначно закључујући тему сарадње са Хашким судом Србија би могла да избије адуте критичарима и кочничарима српског напретка ка ЕУ како није поуздан сарадник за преговоре и коначно затворила причу о условљавањима Хашког суда. Уједно, са испуњавањем своје обавезе према Хашком суду, Србија би могла лакше да преговара око статуса Косова, без додатних баланса који отежавају њену преговарачку позицију.

3.3. Косово и Метохија, Србија и ЕУ – проблем раздора

Самопроглашењем независности Косово је постало најозбиљнији проблем Србије, како по питању сопствене територије и становништа, тако и по питању историје, културе и вере. Написано је много, оправданих, разлога за неоснованост косовске независности (Самардџић, 2010: 193-238; Накарада, 2007: 305-325) али стање на терену не иде у прилог Србији да оно има контролу над њим. Полагање наде на локално српско становништво, и то у одређеним деловима Косова, историјско-црквене локалитете, те Резолуцију УН 1244 као довољне доказе да Србија и даље има суверену власт над Косовом очигледно су недовољан аргумент у данашње доба. Нарочито у времену када моћ одређује шта је право, када су веома значајне и утицајне светске и европске силе признале независно Косово, а поготово када државе из непосредног окружења (које би требало да буду најбоље упознате са ситуацијом у соп-

¹⁷ Било да су тражени обични војници па преко војних и полицијских команданата све до председника држава како с леве тако и с десне стране Дрине.

ственом суседству) подрже независност Косова али не и територијални интегритет Србије.¹⁸

Без сагледавања последица по унутрашње друштвене и политичке окви­ре које је произвела независност Косова – што није тема овог рада – остаје нам да проценимо како се независност Косова рефлектује, у контексту европских интеграција, на Србију.

Несумњиво је једно – Србија се налази у озбиљном *процесу* између сопственог Устава и једног од стратешких циљева.¹⁹ На Србији је да одлучи да ли ће остати при ставу свог најважнијег правно-политичког документа – да је Косово саставни део (срце) Србије – или ће се одредити за своје стратешко одређење – учлањење у Европску унију.

Зашто је реч о процесу?

Зато што Србија, после доношења одлуке²⁰ од стране Међународног суда правде (МСП) о утврђивању легалности проглашења независности Косова, неће моћи више да рачуна на паралелност своје политике и за Косово и за ЕУ. Ако је до одлуке Међународног суда Европска унија и прихватила двоструки пут којим је ишла Србија, након одлуке МСП, од Србије ће се захтевати да се одреди око тог свог „пута“. Пред Србијом ће се наћи дилема о којој ће сама морати да одлучи – или чувати Косово и убудуће, без уласка у ЕУ, или се приклонити стратешком путу учлањења у ЕУ, али без Косова. Сигурно је ком решењу нагиње ЕУ, само остаје да и Србија одабере свој будући правац.

¹⁸ Косово су признале све државе са којима се граничи, осим Србије. Од бивших република СФР Југославије није га признала Босна и Херцеговина. Од 27 држава чланица ЕУ Косово нису признале Грчка, Румунија, Кипар, Словачка и Шпанија. На светском нивоу Косово је признало 72 државе од 192 (37,5%) државе чланице Уједињених нација. <<http://www.kosovothankyou.com>> 24.12.2010.

¹⁹ У преамбули Устава Србије из 2006. године стоји да је „Покрајина Косово и Метохија саставни део територије Србије, да има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије и да из таквог положаја Покрајине Косово и Метохија следе уставне обавезе свих државних органа да заступају и штите државне интересе Србије на Косову и Метохији у свим унутрашњим и спољним политичким односима“. У члану 1. Резолуције о придруживању Европској унији се „Потврђује да је убрзани улазак Републике Србије, (...) у пуноправно чланство у Европској унији (...) стратешки и национални циљ“. Влада Републике Србије (2004). Резолуција о придруживању Европској унији <<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=135>> 24.12.2010.

²⁰ Међународни суд правде, највиши суд УН, издао је необавезујуће мишљење 22. јула 2010. године у коме се наводи да је Косово фебруара 2008. једностраним проглашењем независности од Србије „није прекршило опште међународно право“.

Назнаке у ком правцу ће да иде Србија можемо пронаћи по усвајању заједничке Резолуције Србије и Европске уније о саветодавном мишљењу Међународног суда правде. А то је прихватање реалности у коме је Косово независно, те да Србији једино преостаје да се окрене учлањењу у ЕУ. Изгледи су, да је Србија током преговора за усвајање ове Резолуције била под великим притисцима те да је проценила да није спремна да уђе у било какво сукобљавање са великим силама. Да су притисци очигледно били велики види се ако усвојену резолуцију упоредимо са предлогом српске резолуције.²¹ У предлогу српске резолуције предлаже се да договор између две стране није постигнут и да се једностран сецесија не може бити прихватљив начин за решавање територијалних питања. Тога у коначној, заједничкој, Резолуцији нема. Србија прихвата мишљење МСП, а Европска унија добија улогу медијатора да посредује између Београда и Приштине како би се осигурао мир и сарадња те решила практична питања од виталног значаја за нормалан живот становништва на Косову.

По усвајању Резолуције било је наговештаја да ће преговори убрзо почети али су одложени услед ванредних парламентарних избора на Косову. Тако да се крајем 2010. године још увек не зна када би ти преговори могли да почну. Сигурно је да ће бити веома обимни и дуготрајни те да ће на самом крају морати дефинитивно да преломе у каквом статусу ће Србија убудуће да посматра Косово.

Закључна разматрања

Србија је већ десет година у процесу реформи, стабилизације и прилагођавања стандардима и вредностима Европске уније. Немали временски период који је обиловао непрекидним осциловањем и неизвешношћу у односима Србије и ЕУ. Почетак нове деценије не наговештава смањење неизвесности у европским интеграцијама. Не само због, поменутих, специфичних проблема (сметњи) које ометају српски процес евроинтеграција. Већ и због проблема са којима се суочава сама Европска унија.

Европска унија је последњих пар година суочена са проблемима и последицама светске економске кризе. То се нарочито манифестовало током 2010. године када је констатована веома лоша „крвна слика“ европских монетарно-финансијских политика, а нарочито „Еврозоне“. Поред лошег стања на еко-

²¹ Предлог српске резолуције погледати у: Србија поднела текст Резолуције, *Новости*, <<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:294217-Srbija-podnela-Rezoluciju>> 28.07.2010, а заједничку Резолуцију Србије и ЕУ на: <<http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=138271>> 11.12.2010.

номском плану, ЕУ је годину дана пре тога имала и велике проблеме око оживљавања најновијег Уговора о ЕУ према коме би Унија требала да функционише у наредном периоду. У таквим околностима, поприлично лошег унутрашњег стања Уније, очекивано је да ЕУ посвети сву своју пажњу на кључна, унутарунијска, питања и политике. С друге стране, неке друге политике, привремено губе на значају.

Један такав пример јесте и у вези са политиком проширења ЕУ. Од најновијег проширења Уније из 2004. године приметан је *замор* Европске уније од даљњег проширења. Било да је реч о замору од проширења или просто о праву ЕУ да одлучује да ли је спремна на даље ширење, државе Западног Балкана (а тиме и Србија) имаће пред собом још један, додатни, услов/изазов који ће требати да премосте пре учлањења у ЕУ. Свакако, лоша искуства и неиспуњавања задатих обавеза приликом бугарског и румунског приступања Унији неће смекшати ставове ЕУ да мора да жури са додатним проширењима. Поред тога, јављају се и другачији, неинституционални и неполитички проблеми везани за проблематику проширења. Реч је о томе да становништво држава чланица ЕУ, а нарочито оних старих, све више дистанцира према странцима и показује нерасположење за даљње проширење ЕУ.²²

Било да је реч о „замору ЕУ“ или ненаклоњеношћу становништва ЕУ према проширењу било да је реч обавезама и проблемима из Процеса стабилизације и придруживања, пред Србијом је дуг период рада и прилагођавања уколико жели да буде успешна у европским интеграцијама. Да се није упутила ка учлањењу у ЕУ можда би избегла све ове, разне, проблеме, али би вероватно тако избегла и преко потребне промене без којих би врло тешко хватала прикључак са светом и временом у коме живи. Промене у данашњем свету су неминовност, дешавају се брзо те захтевају од држава да исто тако, ако не и брже, реагују на њих. Стога је на Србији да створи одговорну, зrelu и прилагођену државу која ће бити у стању да предвиди у ком правцу се свет развија, те да на основу сопствених знања и вештина одигра праве потезе из којих ће профитирати и сама држава, али и њени становници.

Србија има, додатне, специфичне проблеме који стоје пред њом и које није лако решити једним потписом. На штету Србије, изгледи за очување Ко-

²² По резултатима Еуробарометра, који анкетама мери јавно мишљење у чланицама ЕУ и државама кандидаткињама, 60% Немаца противи се пријему нових земаља у ЕУ. Разлог: веће фокусирање на опасности, а не предности. Еуробарометар: Грађани ЕУ се противе пријему балканских земаља“, *Нова српска џолијичка мисао*. (2010) <<http://www.nspm.rs/hronika/eurobarometar-gradjani-eu-se-protive-prijemu-balkanskih-zemalja.html?alphabet=1>> 28.12.2010.

сова су веома мали, те ће Србија бити једина држава у Европи која је после хладноратовских промена изгубила територије. Губитак дела територије који стварно може да се окарактерише као срце Србије не би смео да обезглави државу и да онемогући Србију да настави живот у ритму у коме свет дише. Неизоставно је рећи да је потребан брз опоравак како се још више не би заостајало за Европом и светом.

Опоравак и дизање на своје ноге се чини најлакшим тако што би се искористио процес европских интеграција. Бројне обавезе и захтеви само нас тренирају и припремају за, колико толико, равноправну тржишну утакмицу и политичко сучељавање на европским политичким форумима где се кроје судбине за територије много шире и од саме Европске уније. Учествујући у европској политици стећи ћемо неопходо образовање, вештине и савезнике са којима можемо лакше да се ухватимо у коштац са главним токовима европских и светских збивања и где објект полако постаје субјект међународних активности.

Док Србија истрајава у процесу евроинтеграција јављају се бројна питања и нагађања око термина када би Србија могла да постане део ЕУ. Поводом овог случаја напоменули бисмо то да би најбољи датум био оног дана када већински део привреде буде спреман да издржи немилосрдну конкуренцију из ЕУ. Можда је дневнополитички похвално говорити о што ближим датумима, али је економски најпожељније да се то деси онда када профит буде реалан и остварив, како за државу тако и за њена предузећа/привреднике. Јер у супротном, Србија би могла да остане без бројних фирми које нису издржале либерализацију тржишта. У том случају санације проблема превазишле би све друге добитке оставивши домаћу привреду у расулу. Што опет неће допринети било каквом српском опоравку и развоју, у веома глобализованом, динамичном и конкурентном свету.

ЛИТЕРАТУРА:

- Динан, Д. (2009). *Све ближе Унија – увод у европску интеграцију*. Београд: Службени гласник.
- Фуше, М. (2009). *Европска унија пола века касније: стање и сценарији обнове*. Београд: Службени гласник.
- Јелисавац, С. (2009). Прелазни споразум о трговини између ЕУ и Србије, и његова почетна примена, *Међународна политика* LX (1134): 26-45.
- Лазаревић, Г. (2008). Програмирање и коришћење предприступних фондова ЕУ. *Иззови европских интеграција* I (1): 83-96.

- Мишчевић, Т. (2008). Мадридски критеријум: административни капацитет као услов чланства у ЕУ. *Изазови европских интеграција* I (1): 97-109.
- Мишчевић, Т. (2009). *Придруживање Европској унији*. Београд: Службени гласник.
- Накарада, Р. (2007). Случај Косова – јединствена произвољност. *Социолошки истраживања* XXXI (3): 305-325.
- Nugent, N (2010). *The Government and Politics of the European Union*, Basingstoke, New York: Palgrave MacMillan.
- Павићевић, В. (2009). Двадесет година од пада Берлинског зида: случај Србија. *Међународна политика* LX (1135): 5-19.
- Прокопијевић, М. (2009). Економска криза и проширење ЕУ. *Изазови европских интеграција* II (4): 39-48.
- Самарцић, С (2019). Проблем Косова и Метохије из угла европских интеграција – Сецесија Косова као питање односа Европске уније и Србије. У: С. Самарцић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Београд: Службени гласник, стр. 193-238.
- Вучковић, Н. (2010). Изазови кандидатуре Србије за чланство у Европску унију. *Изазови европских интеграција* III (11): 17-25.

ДОКУМЕНТИ:

- Conclusions on Serbia*. (2010). Council of the EU. <http://www.seio.gov.rs/upload/documents/Vesti/gac_%20Cconclusions_%20serbian_%20membership_%20application.pdf> 09.12.2010.
- Главни закључци Извештаја о напретку Србије за 2010. годину*. (2010). Делегација Европске уније у Републици Србији <<http://www.europa.rs/code/navigate.php?Id=1502>> 6.12.2010.
- Извештај о напретку Србије за 2010. годину*. (2010). Европска комисија <http://www.seio.gov.rs/upload/documents/Izvestaji/izestaj_o_napretku_srbije_2010_sa_%20aneksom.pdf> 1.12.2010.
- Национална стратегија Србије за придруживање Србије и Црне Горе Европској унији* (2005). Београд: Канцеларија за придруживање Европској унији Владе Републике Србије.
- Резолуцију Србије и ЕУ о савременом мишљењу Међународног суда правде* (2010). <<http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=138271>> 11.12.2010.
- Резолуција о придруживању Европској унији* (2004). <<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=135>> 24.12.2010.
- Саопштење Комисије о спремној Србији и Црне Горе за преговоре о Споразуму о стабилизацији и придруживању са Европском унијом* (2005). <<http://kzpeu.seio.gov.rs/dokumenti/studija.pdf>>, 11.11.2009.
- Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица и Републике Србије* (2008). Београд: Канцеларија за европске интеграције Владе Републике Србије.

Dejan Orlic
Institute of Social Sciences
Belgrade

Summary

SERBIA AND EUROPEAN INTEGRATION - LONG PROCESS OF STABILIZATION AND ADAPTATION

The article describes and analyzes the european integration of Serbia in the last ten years. The author first presents the very framework and phase of the Stabilization and Association Process (SAP), which is precondition for all the other candidates for EU accession. Then, the author analyze the achievements of the Serbian SAP through its most important instruments, such as the Stabilization and Association Agreement, preaccession financial funds (like Instrument for Pre-accession Assistance), the European partnership and regional cooperation. Particular emphasis is placed on analysis of specific obstacles to Serbia towards European integration. These three problems are: the Serbian-Montenegrin relations within the joint federal / state union, (non)cooperation with the Hague tribunal and the problems of Serbia with the Kosovo status issue.

Key words: Serbia, European integration, Stabilization and Association Agreement, Kosovo, Hague Tribunal.